

Laudáció

Olosz Katalin Teleki József Díjjal való kitüntetéséhez

Olosz Katalin 1940-ben született Kovásznán. 1963-ban végezte el a magyar nyelv és irodalom szakot a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetemen, 1963-ban a marosvásárhelyi pedagógiai főiskola alkalmazta gyakornokként, ahol 1966-ig dolgozott. 1967-től a Román Akadémia Marosvásárhelyi Társadalomkutatói Központjának volt kutatója, 2005-ig. Az 1960-as évektől gazdag és sokszínű tudományos tevékenységet folytatott, kéziratári forrásokat elemző és komparatiztikai tanulmányai szaklapokban láttak napvilágot. Évtizedeken keresztül kutatta a 19. század során meghirdetett gyűjtőmozgalmakat, azok résztvevőit, az archívumokban kézirat formában maradt és a korabeli sajtóban közzétett eredményeit.

Terepmunkájának eredményét 1969-ben a *Magyargyerőmonostori népköltészet* című folklórmonográfiában tette közzé (a dallamokat Almási István gondozta).¹Életművének nagy – és örvendetes módon terebélyesedő – teljesítménye a kéziratok hagyatékok feltárása és kutatása. 1972-ben Kolumbán István udvarhelyszéki mesegyűjtéséből állított össze válogatást, *A kecskés ember* címmel, és ebben foglalta össze a marosvásárhelyi Kemény Zsigmond Társaság folklórgyűjtő kezdeményezéseit.² Jelentős vállalkozásnak bizonyult a *Ha folyóvíz volnék* című, a népi líra szövegeiből készült antológia.³

Tudomány-és kutatástörténeti kutatásainak eredményeit 2003-ban kötetbe gyűjtötte, *Víz mentére elindultam* címmel.⁴ 2003-ban jelent meg az *Egy kiállítás emlékképei* című kötet, amelyben a Szabó Sámuel által Marosvásárhelyen 1864-ben megrendezett háziipari-néprajzi kiállítás elérhető dokumentumait foglalta össze.⁵ 1996-ban a kolozsvári Központi Egyetemi Könyvtár kéziratárában azonosította Zajzoni Rab István fiatalkori utazási feljegyzéseit és kiadatlan verseit.⁶

¹ Almási István – Olosz Katalin: *Magyargyerőmonostori népköltészet*. A szöveggyűjtemény Olosz Katalin, a dallamgyűjtemény Almási István munkája. Irodalmi Könyvkiadó, Bukarest, 1969.

² *A kecskés ember. Udvarhelyszéki népmesék*. Kolumbán István gyűjteményéből válogatta, bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közzéteszi Olosz Katalin. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1972.

³ *Ha folyóvíz volnék*. A magyar népi líra antológiája. Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár, 1982.

⁴ Olosz Katalin: *Víz mentére elindultam. Tudománytörténeti, népismereti írások*. (A Kriza János Néprajzi Társaság Könyvtára.) Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2003.

⁵ Olosz Katalin: *Egy kiállítás emlékképei*. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 2003.

⁶ Olosz Katalin: Zajzoni Rab István ismeretlen útinaplója és diákkori versei. In: Zajzoni Rab István: *Összegyűjtött írások* I. Szerkesztette Bencze Mihály. Fulgur Kiadó, Brassó. 2004, 235-264; Zajzoni Rab István: *Naplójegyzetek*.

2009-ben jelentős kötet került ki Olosz Katalin műhelyéből: a kolozsvári unitárius főgimnáziumi tanár, Kanyaró Ferenc Rédiger Ödön nevű diákjának 1895–1896 között Szabédon végzett gyűjtését *Ne mondd, anyám, főd átkának... Dimény Mózesné Szabó Anna énekei. Szabéd, 1895–1896* címmel jelentette meg.⁷ *A rókaszemű menyecske* címmel 2005-ben Kovács Ágnes ketesdi mesegyűjtését gondozta,⁸ majd 2006-ban sajtó alá rendezte Faragó József *Régi erdélyi népballadák* című balladaválogatását.⁹

Olosz Katalin tárta fel a 19. századi folklórgyűjtő tanár, Szabó Sámuel szakmai pályáját, az általa irányított gyűjtőmozgalom történetét és kutatásainak az archívumokban lappangott eredményeit. A korábbi szakirodalom által kizárólagosan balladakutatóként ismert gyűjtő érdeklődése valójában sokkal átfogóbb volt. S bár az utókor mindössze néhány folklórszöveg alapján tartotta számon, Olosz Katalinnak sikerült Szabó Sámuel gazdag hagyatékát azonosítania és 764 lapon közzétennie.¹⁰

2011-ben *Fejezetek az erdélyi népballadagyűjtés múltjából* címmel az erdélyi népballada történetével és kutatásával kapcsolatos tanulmányokat jelentetett meg.¹¹

A következő monumentális munka Kriza János hagyatéka egyik részének feltárása, a *Vadrózsák* II., Kriza János eredményeit és kutatói profilját jelentősen árnyaló kötetének másfél évszázaddal későbbi kiadása, 770 lapon. Az 1863-ban megjelent *Vadrózsák* a székely népköltési gyűjtés anyagának csupán egyik részét tette közzé. A gyűjtés további részének megjelentetése lekerült a napirendről, és az anyag egy évszázadon keresztül lappangott. Az ismeretlen Kriza-hagyaték 1800 lapnyi terjedelemben 1949-ben váratlanul bukkant elő. A 2013-ban megjelent kötet ennek

Fiatalkori zsengek. In: Zajzoni Rab István: *Összegyűjtött írások II.* Szerkesztette Bencze Mihály. Fulgur Kiadó, Brassó, 2004, 297–452.

⁷*Ne mondd, anyám, főd átkának... Dimény Mózesné Szabó Anna énekei.* Szabéd, 1895–1896. Rédiger Ödön gyűjtését Kanyaró Ferenc hagyatékából bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közléteszi Olosz Katalin. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 2009.

⁸ Kovács Ágnes: *A rókaszemű menyecske. Kovács Ágnes ketesdi népmesegyűjteménye.* Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, 2005.

⁹ *Régi erdélyi népballadák.* Összesítő válogatás Faragó József és Olosz Katalin gondozásában, bevezető tanulmánnyal, utószóval és jegyzetekkel. Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, 2006.

¹⁰ Szabó Sámuel: *Erdélyi néphagyományok 1863–1884.* Szabó Sámuel és gyűjtői körének szétszórt hagyatékát összegyűjtötte, szerkesztette, bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közléteszi Olosz Katalin. Európai Folklór Intézet – Mentor Kiadó, Budapest – Marosvásárhely, 2009.

¹¹ *Fejezetek az erdélyi népballadagyűjtés múltjából.* Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 2011.

az anyagnak a történetét követi nyomon, és egyik további, eddig ismeretlen részét teszi elérhetővé.¹²

A Kanyaró Ferenc: Erdélyi népballadák és epikus énekek 1892–1905. Kritikai kiadás című munka (2015)¹³ 930 oldalon újabb impozáns mennyiségű folklórszöveget tár fel, rendszerez és lát el jegyzetekkel. Ugyanezt a feltáró és filológiai munkát végezte el újabb, *Nagyszalontai népballadák és epikus énekek 1912 – 1919* című kötetében. A munka kvantitatív mutatói: 460 lap, 239 új epikus folklóradat.¹⁴

Az a mű, amely miatt 2026-ban Teleki József Díjra terjesztettük elő Olosz Katalin munkásságát, „*Mikor mennek vala a nagy rengetegben*”. *Balladák, gyűjtők, gyűjtemények nyomában* címmel 2022-ben jelent meg az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadásában, 984 oldalon. A szerzőnek az utóbbi két évtizedben született, a ballada, tágabban a történeti folklórral és annak kutatásával kapcsolatos tanulmányait tartalmazza. Az öt fejezetbe rendezett anyag kevésbé ismert balladatípusok történetét, gyűjtők pályáját és gyűjtemények sorsát, kutatástörténeti kontextusok szerveződését, a folklórnak a művelődéstörténetben elfoglalt helyét, a paraszti hagyomány kevésbé ismert területeit állítja fénybe.

Olosz Katalin életműve és az utóbbi monumentális munkája háttérében kitartó, módszeres és eredményes kéziratári és levéltári munka húzódik: a szerző kimerítően ismeri a vizsgált korszakot, annak intézményeit és közéleti szereplőit, a néprajzi gyűjtés motivációit, módszereit, eredményeit és szakirodalmát, a népi kultúrának a nemzeti művelődés történetében elfoglalt helyét. Munkásságát a források iránti tisztelet, az események, intézmények, csoportosulások közötti alapos tájékozottság, a forráskritika igényes alkalmazása jellemzi.

Zárásként jegyezzük meg, hogy Olosz Katalin évtizedek óta a kutatástörténeti konferenciák rendszeres előadója. 2025-ben jelentős forrásanyag feltárásával és értelmezésével örvendeztette meg a Bolyai-kutatást.¹⁵

¹²Kriza János: *Vadrózsák. Erdélyi néphagyományok*. Második kötet. Kriza János és gyűjtői körének szétszórt hagyatékát összegyűjtötte, szerkesztette, bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közlésezi Olosz Katalin. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 2013.

¹³Kanyaró Ferenc: *Erdélyi népballadák és epikus énekek 1892–1905. Kritikai kiadás*. Sajtó alá rendezte Olosz Katalin. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 2015.

¹⁴*Nagyszalontai népballadák és epikus énekek 1912 – 1919*. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 2018.

¹⁵Újabb adalékok a két Bolyai felfedezésének történetéhez. *Historia Scientiarum* 23 (2025) 23–76. Kiadja az Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság – EMT, [Kolozsvár]. Elérhetősege a világhálón: <https://ojs.emt.ro/hs/issue/view/86>.

Gratulálunk az elvégzett munkájához, köszönjük a magyar folklórkutatás történetében fordulópontot jelentő monográfiákat, kívánunk egészséget és kitartást a vállalt további munkáihoz.

Keszeg Vilmos

2026. 03.28.